Ragasztott textília

A lódzi textilipari intézet kutatókollektívája olyan új aggregát konstrukcióját és technológiáját dolgozta ki, amellyel az úgynevezett ragasztott textília állítható elő. Ez az új textilféleség a legkülönbözőbb textilipari nyersanyaghulladékokból készül. A hulladékot a gyapjúra kártolják, megfelelő kötőanyaggal keverik, majd különleges megmunkálásnak vetik alá. A végtermék a filcre emlékeztető anyag; egyik válfajának még a neve is: termofilc. Az új textilfajta kitűnően bevált a hő- és hangszigetelésnél. Olcsóbb a gyapjúfilcnél, ellenállóbb a nedvességgel, a penésszel és egyéb károsító hatóanyagokkal szemben. Az új textilfajta első típusánál még folyékony ragasztót alkalmaztak, a legújabb típusnál hőre lágyuló kevert szálat, amely a hőkezelés során a gyapjúréteggel együtt tömör anyaggá válik.

NAPI KISLEXIKON

a helyesírásról

Az alkalmazott nyelvtudomány egyik ága a helyesírás, valamely nyelvben a szavak írásának, elválasztásának, az írásjelek használatának, a szokás által kialakított, vagy hivatalos szabályzattal rögzített módja. A legtöbb nyelvben helyesírási problémát ad a hangrendszer és a betűállomány között fennálló bizonyosfokú eltérés, amelyek gyakran helyesírási reformokhoz vezetnek; ezekkel a reformokkal az egységes szabályozott helyesírás megvalósítására törekszenek.

Elvei?

A helyesírás általában elvekre épül, ezek részint fonetikus (a hangoknak lehetőleg a hangzásuk szerint való jelölése), részint származtató, vagy etimológikus (a szavak eredetének és összetételének érzékeltetése a szóképben). A mi helyesírásunkban ehhez hozzájárul még az egyes hangok írásában érvényre jutó hagyományos írásmód is, és régebben az egyszerűsítés elve.

Története?

A nyelvészek három korszakot tartanak nyilván: a középkori helyesírás: a könyvnyomtatás feltalálásáig, az újkori: a könyvnyomtatás feltalálásától a Magyar Tudós Társaság (később MTA) első helyesírási szabályzatáig (1832), és a legújabbkor helyesírása: az első szabályzattól napjainkig. Az egységes magyar helyesírás megteremtésére az első lépés a Magyar helyesírás és szóragozás főbb szabályai címmel kiadott 1832-es szabályzat volt. Minden új szabályzat további egyszerűsítésekre törekedett. Voltak olyan időszakok, hogy érvényben volt külön iskolai helyesírási szabályzat az akadémiai mellett, de egy időben emellett még külön úgynevezett nyomdai helyesírás is használatos volt. Az ebből támadt zűrzavart az MTA 1950. évi szabályzata szüntette meg az egységes helyesírási szabályzat kidolgozásával, ezen máig is csak keveset változtattak.

Prof. dr. Berényi Lászlóné

Magas, szőke asszony *dr. Berényi* Lászlóné *dr. Varga* Magdolna, a József Attila Tudományegyetem *új egyetemi tanára.* Az *első nő* az ötvenéves egyetemen, aki professzor lett. Kedves gesztusaival, közvetlen egyéniségével néhány pillanat alatt barátságos légkört teremt beszélgetésünkhöz.

Kérdéseimre felsorolja az életrajzi tényeket:

— 1941-ben kezdtem tanulmányaimat a szegedi polgári iskolai tanárképző főiskolán, s 1945 tavaszán fejeztem be. Szeptembertől pedig a szegedi tudományegyetemen tanultam tovább biológia—kémia szakon. Mint hallgató, ekkor kerültem *dr. Greguss* Pál növénytani tanszékére díjas gyakornoknak. 1947 után tanársegédi minőségben dolgoztam, 1948-ban doktoráltam, 1956-ban adjunktussá, 1961-ben pedig docenssé léptem elő.

— Nehéz volt az első években. De a sokoldalú munka sokoldalúságra nevelt bennünket...

Ezt a sokoldalúságot bizonyítja az egyetemen eltöltött több mint 25 év alatt végzett munkája. 51 félév alatt a botanikának úgyszólván minden ágából tartott elméleti és gyakorlati órákat. Több jegyzetet és más oktatási segédeszközt készített, speciálkollégiumokat és szaklaboratóriumokat vezet. Több mint tíz éve rendszeresen irányítja a diákköri tagok munkáját.

Meleg hangon emlékezett beszélgetésünk közben azokra a volt tanítványaira, akik középiskolai tanárként is folytatják a vele együtt megkezdett kutatómunkát. Mindig szívesen, időt és energiát nem kímélve foglalkozott és foglalkozik a hallgatókkal. Sokszor volt évfolyamfelelős, kollégiumi patronáló tanár, felvételi bizottsági tag, 19 éve tanulmányi felelős *dr. Szalai* István professzor növényélettani tanszékének.

A tekintélyes, antik íróasztal fiókjaiból, szekrényeiből előkerülnek ennek dokumentumai. 48 magyar és idegen nyelven publikált tudományos dolgozat, több, a TIT-nek készített ismeretterjesztő cikk.

— A növénytan mely területén kutat?

— A növényekben természetesen előforduló növekedésszabályozó hormonok hatásának és hatásmechanizmusának vizsgálatával foglalkozom. Önálló aspirantúra után 1958-ban szereztem meg a biológiai tudományok kandidátusa fokozatot, 1970 márciusában pedig a tudományok doktora fokozatot.

Tagja a Magyar Biokémiai és a Magyar Biológiai Társaságnak, részt vett a rövidesen megjelenő Biológiai Lexikon írásában. Többször szerepelt munkáival nemzetközi kongresszusokon és szimpóziumokon.

Másfél óra telt el, mire mindezt megtudtam a professzornőtől. Sokféle, az élet minden területén kiemelkedő munkásság tényei, pár mondatban.

— Vajon mikor van szabad ideje, s azt mivel tölti?

— Aktív pihenésre csak a nyári szabadságom mintegy két hete jut, s az a természeté, a mozgásé — mondja mosolyogva. Szeretem a világirodalmat, elsősorban a klasszikusok verseit. Szeretek színházba, operába járni, de a sporteseményeket is figyelemmel kísérem. Nagyon érdekelnek társadalmunk jelen problémái is. Csak sajnos, ilyesmire kevés időm jut.

— Mit kíván magának az elkövetkező évekre?

— Mindenekelőtt talán több időt és nyugalmat a kutatómunkámhoz, s ahhoz, hogy megvalósíthassam eddigi eredményeim könyv formájában való összefoglalását. Jó lenne több lehetőséget kapni külföldi tanulmányutakra is. Ugyancsak időt igényelne, hogy kidolgozhassam a szakbiológusképzés érdekében újabb speciális kollégiumok anyagát és a kiscsoportos oktatás, a modern vizsgáztatás eredményesebb módszereit a tanárjelöltek képzéséhez. Ezek egyben legközelebbi terveim is.

Szabó Magdolna

A haditechnika újdonságai

A rakétatüzérség Ezüst Nyila

Harcjárművek gördülnek ki az erdőből a tisztásra. Gyorsan halad előre az élen egy kéttéltű páncélozott szállítójármű. Szorosan nyomában a lánctalpas rakétahordozó, indítóállványán az Ezüst Nyíllal. A beméröcsoport megadja az alapirányt, erre állítják be az indítóállványt. Mellette serénykedik a személyzet, előkészítik a rakétát és az állványt az indításhoz. Feloldják a rögzítést, becsavarják a gyújtószerkezetet. A kidolgozók megadják a szükséges oldalirányt és az állvány emelkedési szögét. A felemelt indítósínen a rakéta ferdén felfelé néz, alatta a harcjárműben helyezkedik el az állványparancsnok és a járművezető, a többiek fedezékbe vonulnak. Az Ezüst Nyíl indításra készen.

Hosszú út vezet a korszerű rakétafegyverek és ezek között a tűzérségi rakéták megjelenéséig. A tudomány és a technika különféle területein végzett évszázados munka nyomán jutottunk el a kezdetleges rakétáktól napjaink nagyerejű harceszközéig.

A néhány kilométertől 40—50 km-ig terjedő hatótávolságú tüzérségi rakéták hatásukkal a korábbi évtizedek nagyűrméretű ágyúit is túlszárnyalják. A nagy lőtávolságú lövegekhez, mint a vasúti ágyúkhoz képest, jelentősen rövidebb idő alatt tehetők tűzkésszé. Mozgékonyságuk azonos a közepes tábori tüzérségével, sőt a vontatott lövegekét meg is haladja.

A harcászati rendeltetésű tüzérségi rakéták a röppályán már nem irányíthatók. A fedélzeti irányítórendszer hiánya azonban egyszerűsíti a kezelést. A könnyebbség mellett persze bonyolultabb feladatot jelent a rakéta célbatalálásának biztosítása. Szemben a tüzérségi lövegekkel, a harcászati rakétáknál nincs mód a hatástüzet megelőző belövésre, a célzás ilyen módon való helyesbítésére sem. Emiatt a cél koordinátáit nagy pontossággal kell bemérni.

A harcászati rakétát szilárd hajtóanyagú rakéta motorja a hangsebesség többszörösére gyorsítja fel, majd ennek működése befejezésekor ballisztikus pályán folytatja mozgását. A tüzérségi rakéták hagyományos, atom- és vegyi töltetű harcifejjel egyaránt szerelhetők. Különösen a nagy hatású atomtöltet ad tekintélyt a rakétatüzérség fegyverrendszerének.

...Hatalmas dörej töri meg a csendet, hosszú tűzsugár lövell ki a rakéta hajtóművéből. Mint a hurtól elpattanó nyíl, süvítve hagyja el a rakéta az indítóállványt. Az Ezüst Nyíl száguld kitűzött célja felé. Néhány másodperc múlva a becsapódási pont és környéke a robbanófej hatásának maradó nyomait viseli magán. A célt megsemmisítették.

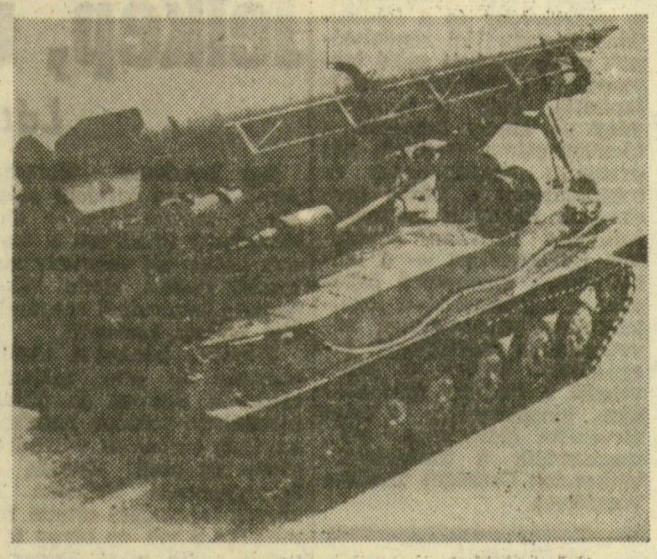

Az Ezüst Nyíl — rakétatüzérségünk nagy hatású fegyvere

Hagymabetakarítás holland gépekkel

Az Állami Gazdaságok Központja és a Konzervipari Trösztmegállapodása alapján a Dél-Alföldön a Gorzsai Állami Gazdaságot jelölték ki a hagymatermesztés nagyüzemi módszereinek meghonosítására. Azt a feladatot tűzték a gazdaság elé, hogy kísérletezze ki a termelés költségeinek csökkentését. A fűszernövény magyarországi hazájában, Makó körzetében az első évben csak a szaporítóanyagot, a dughagymát termelik, és ebből a következő esztendőben lesz a fogyasztókhoz eljutó étkezési hagyma. A gorzsai gazdaságban viszont tavaszszal olyan külföldi hibrid fajtákat vetettek magról, amelyeket most már étkezési vöröshagymaként értékesíthetnek.

Tökéletesen sikerült megoldaniok a betakarítás gépesítését. Két speciális holland berendezés járja ezekben a hetekben az ültetvényeket. Az egyik olyan ügyesen fordítja ki a talajból a termést, hogy az egyáltalán nem sérül meg, majd nyílegyenes sorokban rendre rakja. Utána jön a felszedő, több műveletet végző kombájn, amely egyben megtisztítja a hagymákat a földrögöktől, a szárától, és osztályozva zsákokba vagy szállítójárműre ömleszti. Mindkét berendezés legalább ötven-ötven ember nehéz fizikai munkáját helyettesíti.

Szabadtéri burgonyamúzeum

Több mint 800 fajtát — köztük hibrideket, különböző országokból származó rózsaszínű, ibolyaszínű, fekete, foltos, hosszúkás és lapos, óriási és apró burgonyát — gyűjtöttek össze, és termelnek Lettországban, a priekuli szelekciós kísérleti állomáson. Az új fajták kikísérletezésével is foglalkozó intézményben — amely valóságos szabadtéri burgonyamúzeum —, a Dél-Amerikában tenyésző, keserű gyökerű burgonyaőst is termesztik. Ezt a fajtát a lett növénynemesítők a betegségeknek, a fagynak és a különféle kártevőknek ellenálló változatok létrehozására használják fel.

Emléküket őrzik az utcák

12.

CSEH IMRE TÉR

Bár a térképen csak 1963-ban jelent meg a név, az elnevezés a III. kerületi tanács indítványára már *1958-ban megtörtént Cseh Imre* (1883—1955) cipészmesterről, a munkásmozgalom kiemelkedő helyi harcosáról. 1919-ben jelentős szerepet töltött be a forradalom szegedi közéletében. *Bródy* Mihállyal együtt ők jártak fönt a Forradalmi Kormányzótanácsnál utasításokért, amikor a direktórium a franciák ultimátumára március 27-ére virradóra elhagyta a várost. Ők hozták az utasítást, hogy *a nehézségek ellenére is ki kell tartani, meg kell kísérelni megmenteni a proletárforradalom vívmányaiból, amit csak lehet,* s hogy április 14-én meg kell tartani a tanácsválasztásokat. Később is közreműködött a halálra ítélt *Hoffmann* Ödön és *Dobos* Jenő szöktetésében, majd a júniusi nagy sztrájk előkészítésében. A Horthy-korszakban is *hűséges harcosa maradt* a munkásmozgalomnak.

CSEMEGI UTCA

A Víz után létrejött utca első neve *Zsigmond utca* volt. Az elnevezés indítékát nem ismerjük, de akkoriban számos férfi keresztnévből alkottak utcanevet, minden különösebb ok nélkül. 1912-ben került térképre a mai név. *Csemegi Károly* (1826—1899) jogtudós, a büntetőjog kiváló művelője, a Magyar Jogászegylet megalapítója, és első elnöke, számos alapvető közigazgatási és bírói törvény alkotója, többek közt a róla elnevezett *Csemegi-kódex* kidolgozója is volt. A szegedi kegyesoskolába járt. Az utca *nem véletlenül van a Csillag-börtön mellett:* a neves büntetőjogász az Igazságügyi Minisztérium államtitkára volt.

CSERZY MIHÁLY UTCA

1842-ben *Új utca* néven kerül elénk, jelezve, meddig ért akkor a város, *mi számított akkor újnak.* A Víz után az utca végében már a hatvanas években kifejlődött tégla- és cserépgyárakról *Téglagyár utca* lett a neve. (Ugyanezért kapta nevét a mai Rákóczi utca, mely először *Gyár utca* volt, valamint a *Cserepes sor,* melyet a Vízig *Masina sornak* hívtak, mivel a gőzgépekkel folyt az energiatermelés, égetés. De ezért hívták egy időben a mai Kaszás utcát *Kazán utcának* is.)

Cserzy Mihály (1865—1925), a századfordulón parasztnovelláiról híres *Homok,* ebben az utcában, a Vasas Szent Péter utca 16/B számú sarokházban lakott, ezért kapta halála után nevét az utca. Már 1928-ban olvasható a térképen. *Cserzy életműve — egy jó válogatás formájában — föltámasztásra vár.*

CSONKA FIVÉREK UTCÁJA

A Víz előtt volt egy *Csonka utca* a mai Harmat utca. Csonka fivérek utcája. Pálfy és Paprika utca határolta tömbben. 1842-ben ugyan meg *Kereszt utcának* hívták (minthogy merőlegesen keresztezte a Szécsi és a szintén megszűnt Csízik utcát), de 1850-től a Vízig mindig Csonka utca volt. A Víz után mérnöki cirkalom és vonalzó rajzolta ki Alsóváros új utcáit is, *megszűnt a régi utca.* Született viszont egy új, s *az elnevező bizottság ezt ruházta föl a régi névvel.*

A régi utca a mai Szabadság térnek megfelelő utcakereszteződésből *délnek* nyílott, a mai pedig nagyjából *ugyanonnan keletnek.*

Már a réginek is *az alsóvárosi Csonka család volt a névadója, ugyanaz, amely az újabb utca mai nevének forrása. Csonka Vince* (1815—1905) kovácsmester fiai a magyar műszaki és természettudományi haladás kimagasló képviselői voltak: *Csonka Ferenc* (1848—1940) főreáliskolai tanár, Szeged város vegyésze, a paprikaminősítés és minőségvédelem kezdeményezője; öccse, *Csonka János* (1852—1939) kiváló műszaki elme, *Bánki* Donáttal együtt a porlasztó föltalálója (1891), *a magyar autógyártás úttörője.*

Az utcát mindenképpen megérdemelték, kár volt azonban a magyar nyelv szellemétől idegen, jogászi eredetű nyelvújítási szót, a *fivért* használni. (A magyarban *testvér* van — nemi különbség nélkül; a németben *Schwester* és *Bruder.* Ez utóbbi utánzására született a *fivér.* De a németben nincs, ami a magyarban van: valakinek *öccse* és *bátyja, nénje* vagy *húga,* az nem tudják egyetlen szóval jelölni, hogy az illető testvére idősebb vagy fiatalabb nála. *Nem szegényesebb tehát a magyar nyelv,* csak sajátos, másfajta észjárás mutatkozik meg benne.) Az utcanév múltjának ismeretében, az utcanévadás irányelveinek tudatában — szívesebben állítanám vissza a régi nevet. *Inczefi* Géza a *Csonkák utcája* alakot javasolja.

Péter László

(Folytatjuk)